

Més enllà del col·lapse – l’entrevista

Versión en castellano [aquí](#)

Bifo Berardi

Des de l’inici de la pandèmia, el filòsof i escriptor italià “Bifo” Berardi ha estat un dels intel·lectuals més prolífics. Entre altres coses, ha publicat el llibre titulat Más allá del colapso. La seva publicació a l’Argentina va donar lloc a la celebració d’un [debat virtual](#) i una entrevista en un diari d’aquest país. A continuació reproduïm extractes de l’entrevista. (Els destacats són nostres).

“Assistirem al col·lapse final de l’ordre econòmic global”

Entrevista de María Daniela Yaccar a Franco “Bifo” Berardi, publicada el 24 d’agost de 2020 al diari argentí Página/12.

—*Amb el coronavirus la filosofia ha quedat al centre de l'escena. Quina és la seva missió en aquesta pandèmia?*

—És la mateixa que des de fa milers d'anys: entendre, concebre, disposar el pensament col·lectiu. El filòsof intenta transformar el que percebem en l'experiència comuna en conceptes que permetin il·luminar el camí. És molt simple, però possiblement l'exercici es fa problemàtic. Si el que entenem de la realitat implica que no hi ha sortida ètica, política ni científica d'una situació, si la imaginació filosòfica no aconsegueix imaginar una altra sortida que la barbàrie, un altre horitzó que l'extinció, la tasca es torna molt dura. **Hem de reconèixer i comunicar el que ens sembla inevitable des del punt de vista de l'enteniment, però al mateix temps hem de recordar sempre que potser l'imprevist subverteix els plans de l'inevitable.** Aquesta és la missió de la filosofia: imaginar l'imprevisible, produir-lo, provocar-lo, organitzar-lo.

—*A Más allá del colapso plantejes dos escenarios: “El que queda del poder capitalista intentarà imposar un sistema de control tecnotalitari. Però l'alternativa ara és aquí: una societat lliure de les compulsions d'acumulació i creixement econòmic”. De quina manera podria construir-se una alternativa?*

—Les conseqüències actuals de la pandèmia i del confinament són molt contradictòries. Hi ha tendències divergents, fins i tot oposades, en l'esfera econòmica, la del poder. D'una banda, assistim a l'enfonsament dels nusos estructurals de l'economia. El col·lapse de la demanda, del consum, una deflació a llarg termini que alimenta la crisi de la producció i la desocupació, en una espiral que podem definir com a depressió, però que és alguna cosa més que una depressió econòmica. És la fi del model capitalista, l'explosió de moltes estructures i conceptes que mantenen juntes les societats. Al mateix temps assistim a l'enorme enfortiment del capitalisme de les plataformes i les empreses digitals en conjunt. La relació entre el sistema financer i l'enfonsament de l'economia productiva sembla incomprensible: Wall Street confirma la seva tendència positiva, gairebé triomfal. S'està produint una enorme bombolla econòmica que podria explotar en un futur proper? O, al contrari, això significa que l'abstracció financera s'ha fet totalment independent de la realitat de l'economia social? **Crec que l'any vinent assistirem al col·lapse final de l'ordre econòmic global, que podria obrir la porta a un infern polític i militar essencialment caòtic.** El caos és el veritable dominador de l'època pandèmica. Un caos que el capitalisme no pot sotmetre. No hi ha una alternativa política visible en el futur pròxim. Hi ha revoltes. N'hi haurà. Però no es pot imaginar una estratègia política unificant.

—*Has escrit que la igualtat, “destruïda en la imaginació política durant els últims quaranta anys”, podria guanyar protagonisme. Aquesta idea contrasta amb el que està passant aquí i ara, no? El virus ha aprofundit la pobresa, la desocupació, la desigualtat.*

—En la situació caòtica que es pot desplegar proliferaran les comunitats autònomes, les experimentacions igualitàries de supervivència. **És clar que avui es manifesta una temptativa de les forces empresarials, mafioses i neoliberals d'apoderar-se tant com puguin de la riquesa social, dels recursos físics i monetaris.** Però això no establitzarà res. Totes les mesures d'establització que estan intentant les forces polítiques de govern a Europa i en altres llocs no poden establitzar res a llarg termini. El creixement no tornarà ni demà ni mai. L'ecosfera terrestre no ho permetrà, no ho està permetent. La demanda no pujarà, no només perquè el salari va disminuint, sinó també perquè la crisi produïda pel virus no és únicament econòmica; és

essencialment psíquica, mental: és una crisi de les esperances de futur. **En aquesta situació hem d'imaginar formes de vida autònoma posteconòmiques, d'autoproducció del necessari, d'autodefensa armada contra el poder, de coordinació informàtica global.**

—*Què creus que significa aquesta pandèmia per a l'ordenament geopolític mundial?*

—El caos ocupa el lloc de comandament. No existeix de manera objectiva. **Hi ha caos quan els esdeveniments que afecten la nostra existència són massa complexos, ràpids, intensos per a una elaboració emocional i conscient.** El virus, invisible i ingovernable, ha portat el caos a un nivell definitiu. No puc preveure els punts on l'enfonsament produirà efectes més notables. El que em sembla molt probable és un procés de guerra civil als Estats Units. Segons un article publicat al *Dallas News* fa uns quants dies, no hi haurà guerra civil, sinó una situació caòtica de terror permanent. Els ciutadans nord-americans continuen comprant armes de foc, tot i que ja hi ha més d'una arma per cada ciutadà, inclosos nens i avis. El *trumpisme* no ha estat una bogeria provisional: és l'expressió de l'ànima blanca d'un país que va néixer i va prosperar gràcies al genocidi, la deportació, l'esclavitud massiva. Els efectes globals de la desintegració dels Estats Units no es poden preveure.

—*Quan aparegui una vacuna, creus que la humanitat es relaxarà i el dany ecològic tornarà a aprofundir-se, o es podrà repensar la relació amb el medi ambient? Hi ha el risc d'una vida en estat pandèmic permanent?*

—I tant que hi és. La Covid ha estat només un dels virus que poden proliferar contagiosament. No puc estendre'm aquí sobre la possibilitat d'una vacuna eficaç perquè no soc biòleg, però **no crec que l'experiència del coronavirus s'acabi amb la vacuna. La pandèmia de 2020 només ha estat el començament d'una època de catàstrofes globals, en l'àmbit biològic, ambiental i militar.** L'efecte de la pandèmia sobre el medi ambient també és contradictori. D'una banda, hi ha hagut una reducció dels consums d'energia fòssil, un bloqueig de la contaminació industrial i urbana. De l'altra, la situació econòmica obliga la societat a ocupar-se dels problemes immediats i ajornar les solucions a llarg termini. I **no hi ha llarg termini pel que fa a la crisi ambiental, perquè els efectes de l'escalfament global ja es despleguen.** Però al mateix temps podem imaginar (i proposar) la creació de xarxes comunitàries autònomes que no depenguin del principi del benefici i l'acumulació. Comunitats del sobreviure frugal.

—*Maristella Svampa, sociòloga argentina, postula que la metàfora de l'enemic invisible en el discurs polític oculta la dimensió mediambiental del virus. Hi coincideixes?*

—Hi coincideixo. La Covid-19 és una emergència particular del col·lapse ambiental. Les elits polítiques no em sembla que estiguin a l'altura del problema, el que diuen no em sembla gaire important. La política en conjunt és impotent. Què fan els polítics "bons" (com Conte a Itàlia)? Apliquen la disciplina sanitària obligatòria, es pleguen a la decisió científica, que pren el lloc de la decisió política. Què fan els dolents (Bolsonaro, Trump...)? Es neguen a la decisió científica i afirmen l'autonomia de la política. Però la política s'ha tornat un joc sense raó, sense coneixement. La potència del polític és la bogeria, la venjança, la ràbia contra la impotència. **Si la política ha estat durant l'edat moderna una expressió de la voluntat, ara està morta perquè la voluntat humana ha perdut la seva eficàcia sobre el procés real.**

—*Com t'imagines que seran els vincles després de la pandèmia? Ara com són?*

—**La pandèmia marca una ruptura antropològica d'una profunditat abismal.** Pensem en l'acte més humà de tots: el petó, els llavis que s'acosten, la carícia gradual i dolça de la llengua a l'interior de la boca d'un altre ésser humà. Això s'ha tornat l'acte més perillós i antisocial que es pugui imaginar. Quin efecte produirà aquesta novetat en l'inconscient col·lectiu? Una sensibilització fòbica al cos i a la pell de l'altre. **Una epidèmia de solitud i, per tant, de depressió.** A escala social el distanciament implica la fi de tota solidaritat. A escala de l'inconscient equival a la bomba atòmica. Hem de reinventar l'afectivitat, el desig, les carícies, el sexe, però... tenim la força psíquica per fer-ho? No m'ho sembla. Però ho repeteixo amb força: som en un llindar, no podem saber com sortirem de l'oscil·lació on l'inconscient està capturat.

—*Agamben ha escrit sobre la limitació de la llibertat, “acceptada en nom d'un desig de seguretat induït pels mateixos governs que ara intervenen per satisfer-lo”. Què pensa sobre el control de l'Estat amb la pandèmia com a rerefons?*

—L'Estat s'identifica cada vegada més amb les grans agències de control informàtic, de captura d'enormes quantitats de dades. Ja no existeix com a entitat política, territorial. Continua existint al cap dels sobiranistes de dreta i d'esquerra. La política ja no existeix, ha perdut tota la seva potència; no existeix l'Estat com a organització de la voluntat col·lectiva, no existeix la democràcia. Totes aquestes paraules han perdut el seu sentit. **L'Estat és el conjunt de la disciplina sanitària obligatòria, dels automatismes tecnofinancers i de l'organització violenta de la repressió contra els moviments del treball.** El lloc del poder no és l'Estat, una realitat moderna que es va acabar amb el final de la modernitat. El lloc del poder és el capitalisme en la seva forma semiòtica, psíquica, militar, financera: les grans empreses de domini sobre la ment humana i l'activitat social.

—*Als països de Llatinoamèrica, la dicotomia entre capitalisme i comunisme que es planteja en els textos filosòfics europeus no ressona de la mateixa manera. Aquí pensem més en termes d'un Estat present. Quina lectura fas de la pandèmia respecte de dos escenaris amb diferències estructurals com són l'Amèrica Llatina i Europa?*

—A l'Amèrica Llatina hi ha hagut una força particular, un discurs neosobiranista d'esquerra, que podríem anomenar populisme d'esquerra, segons la versió de Laclau, Jorge Alemán i d'altres. L'experiència lulista, la kirchnerista, la d'Evo a Bolívia i el chavisme són experiments de sobirania popular, democràtics, amb intencions socials. Han estat valuosos, més o menys reeixits. Però al final tots han fracassat, perquè **la complexitat de la globalització capitalista no deixa espais de maniobra a escala nacional** i provoca la violència de la reacció. La pandèmia és una prova de la impossibilitat d'actuar en la dimensió nacional. És clar que hi pot haver una gestió racional de la pandèmia, com la de l'Argentina, i una gestió irresponsable i genocida, com la del Brasil. Però la pandèmia està provocant una apocalipsi global que cap política racional pot evitar. Marca també el fracàs final de tota hipòtesi sobiranista, sigui d'esquerra o sigui de dreta.

—*Què penses dels moviments “antiquarentena”? La idea de la llibertat ha estat cooptada per l'extrema dreta?*

—La paraula *llibertat* és un malentès de la filosofia moderna i del pensament polític. Els que parlen de llibertat a l'època dels automatismes tecnofinancers no saben de què estan parlant. **L'enemic de la llibertat no és el tirà polític, sinó els lligams matemàtics de les finances i els lligams digitals de la connexió obligatòria.** Hi ha una llibertat ontològica que significa que Déu va decidir no determinar la direcció de la vida humana i deixar lliure albir als humans. Però la matèria de la qual es componen els organismes determina profundament la possibilitat d'actuació de l'organisme. I la

matèria social, l'economia, la malaltia, la proliferació viral són veritables matadors de llibertat. La modernitat ha estat capaç d'inventar un espai de llibertat veritable: la potència de la política moderna (des de Maquiavel fins a Lenin) ha estat la capacitat de triar estratègicament i actuar tàcticament per tal de modelar no tota la realitat, però sí espais rellevants de la realitat social, tècnica, fins i tot mèdica. La fi de la modernitat marca també la fi d'aquesta llibertat marginal: la creació d'automatismes tecnofinancers ha destrossat la potència política de la voluntat, ha matat la democràcia. Avui la paraula *llibertat* significa només llibertat d'explotar els que no poden defensar-se, d'esclavitzar els altres, de matar els africans que volen sobreviure emigrant a Europa. **Llibertat avui és una paraula assassina. Només igualtat és una paraula que pot restablir una mica d'humanitat entre els humans.**

—“Crec que la pandèmia actual marca la sortida definitiva de l'època moderna de l'expansió i l'entrada a l'època de l'extinció”, has escrit. T'has posat a imaginar quant de temps ens queda? L'extinció és inevitable?

—A veure, no soc un endeví. Quan dic que entrem a l'època de l'extinció vull dir que en l'horitzó futur la conclusió lineal de les tendències existents (superpoblació, contaminació, escalfament global, reducció de l'espai habitable, multiplicació de les despeses militars, proliferació de guerres, epidèmia psicòtica) no admet cap altra perspectiva realista que l'extinció de la civilització humana (que ja s'està manifestant) i de l'espècie humana (que sembla cada vegada més probable). **Però estic convençut que l'inevitable moltes vegades no s'esdevé perquè l'imprevisible tendeix a prevaldre.**

El retorn de la mort

—Una de les tantes coses que el virus modifica és com es viuen la mort i els dols. A Más allà del colapso et refereixes al retorn de la mort a l'escena del discurs filosòfic. Com pot llegir-se aquest canvi?

—La mort ha estat remoguda, denegada, esborrada en l'escena imaginària de la modernitat. **El capitalisme ha estat l'intent més reeixit d'aconseguir la immortalitat. L'acumulació de capital és immortal.** La vida humana s'identifica amb el seu producte abstracte i aconsegueix viure immortalment en l'abstracció. En conseqüència, rebutgem la idea de la nostra mortalitat individual, perquè considerem la vida com a propietat privada que no es pot acabar. La destrucció sistemàtica del medi ambient és la prova que no creiem en la mortalitat: **no importa si matem la natura, perquè és l'única manera de realitzar l'acumulació de capital, la nostra eternitat.** Però la pandèmia ens obliga a reconèixer que la mort existeix, que és el destí de cada ésser viu. L'abstracció ha perdut la seva potència, els diners no poden res davant de la mort. El problema és que no estem parlant (només) de la mort individual, estem parlant de l'extinció del gènere humà com a horitzó de la nostra època.

Malaltia virtual

—“Quan la pandèmia finalment es dissipï (suposant que sigui així), és possible que s'hagi imposat una nova identificació psicològica: online equival a malaltia”, has escrit. Pots explicar-ho una mica? Quin lloc li quedarà al cos?

—Podria passar una cosa molt interessant: després d'un llarg període de temps en què la relació corpòria hagi estat reemplaçada per la relació *online*, podria efectuar-se una identificació psíquica

de la dimensió *online* amb la malaltia, amb un període de solitud i por. Com es resoldrà l'oscil·lació? Amb una epidèmia d'autisme suïcida o amb una explosió de desig alliberador? No ho sabem, però podem reflexionar sobre les alternatives que es van definint en el llindar.

Font: <https://www.pagina12.com.ar/287069-franco-bifo-berardi-asistiremos-al-colapso-final-del-orden-e>

[Bifo Berardi](#), [col·lapse](#), [covid-19](#)